

11.3.2009

Dnro 80/D.a.1/2009

SAAMELAISKÄRÄJIEN KERTOMUS VUODELTA 2008

Saamelaiskäräjälain (974/95) 7 §:n mukaisesti *Saamelaiskäräjät laatii vuosittain hallituksen kertomuksen laatimista varten kertomuksen siitä, mitä merkittävää on tapahtunut saamelaisia erityisesti koskevien asioiden kehityksessä.* Saamelaiskäräjät on kokouksessaan 10.3.2009 hyväksynyt seuraavan kertomuksen Valtioneuvostolle toiminnastaan vuonna 2008.

1. YLEISTÄ

1.1. Toiminta

Vuonna 2007 rahoitusratkaisunsa saaneen saamelaiskulttuurikeskushankkeen toteuttamisprosessia jatkettiin. **Senaatti-kiinteistöt teki alkuvuodesta hanketta koskevan investointipäätöksen, minkä jälkeen hankkeesta käynnistettiin yleinen, kaksivaiheinen arkkitehtikilpailu. Palkintolautakunta valitsi kilpailun voittajaksi "ada" -nimisen ehdotuksen.** Senaatti-kiinteistöt antoi sittemmin saamelaiskulttuurikeskuksen jatkosuunnittelutyön kyseisen ehdotuksen tekijöille.

Kertomusvuonna Saamelaiskäräjät piti kolme kokousta ja saamelaiskäräjien hallitus kokoontui 11 kertaa. Saamelaiskäräjillä oli 22 henkilöä virka- tai työsuhteessa. Saamelaiskäräjien resurssit riittävät vain pyydettyjen lausuntojen antamiseen ja toimialaansa kuuluvaan sidosryhmyöhön. Saamelaiskäräjien toimintaan liittyviä eri pysyviä työryhmiä on ollut 43 ja kertaluontoisia 96 kpl. Saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon kehittämiseksi ei ole riittävästi resursseja ja hallituksen kiivas lainsäädännön uudistaminen kuormittaa saamelaiskäräjien vähäisiä henkilöstö- ja luottamushenkilöresursseja merkittävästi, Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoito vaarantuu. **Lainmukaisten tehtäviensä hoitamiseksi Saamelaiskäräjät tarvitsee lisää resursseja.**

Saamelaiskäräjien kautta maksettiin 600.000 euron määräinen avustus saamelaisten kotiseutualueen kunnille saamenkielisen sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että myös jatkossa tähän toimintaan varatut määrärahat hallinnoidaan Saamelaiskäräjien kautta ja että avustusten määrää voidaan kehittää vastaamaan todellista tarvetta. Saamelaiskäräjät yhdessä alueen kuntien kanssa on esittänyt tarpeeksi noin puolitoista miljoona euroa.

Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta jakoi kulttuuriavustuksina yhteensä 205 500 euroa. Kulttuurilautakunta vastaanotti avustushakemuksia yhteensä 84 kpl yhteensä 702 073 euron edestä. Varsinaisena kulttuuritukena jaettiin yhteensä 64 800 euroa ja saamelaisyhdistysten toiminta-avustuksina 66 200,00 euroa. Saamenkielistä julkaisutoimintaa tuettiin 39 500 eurolla ja valtakuntien rajat ylittävää saamelaista kulttuuriyhteistyötä 35 000 eurolla Utsjoen kirkkotupien ylläpitämistä Saamelaiskäräjät tuki 12 000 euron avustuksella.

Saamelaiskäräjät on tehnyt opetusministeriölle ja Eduskunnan sivistysvaliokunnalle esityksensä koskien saamelaisopetuksen lainsäädännöllisiä, resurssi-, saavutettavuus- ja arviointiongelmia sekä saamelaisten itsehallinnon toteuttamista opetushallinnossa. Saamelaiskäräjien ensimmäinen koulutusraportti julkistettiin Helsingissä yhdessä vähemmistövaltuutetun ja lapsiasiavaltuutetun kanssa järjestetyssä saamen kieli- ja opetusasioita käsitelleessä seminaarissa. Erityisesti suomalaisia kouluja varten toimitettu saamelainen nettilehti Oktavuolta avattiin saamelaiskäräjien kotisivujen yhteyteen. Saamelaisnuorten taidetapahtuma (*Sámenuoraid dáiddadáhpáhus*) järjestettiin maaliskuussa Enontekiön Hetassa. Tapahtuman

teemoina olivat tanssi (osallistujia yli 100 nuorta) ja saamenkielinen kirja (kirjan tekijöitä 106). Tapahtumaa seurasi yhteensä noin 400 henkeä.

Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalilautakunta rahoitti 258.000 euron avustuksella 22 hanketta, joista vuoden aikana valmistui 17 pohjoissaamenkielistä, 2 inarinsaamenkielistä ja 3 koltansaamenkielistä oppimateriaalia.

Saamelaiskäräjät aloitti vuonna 2008 ensimmäistä kertaa Museoviraston kanssa yhteistyön valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen kohdeluetteloiden uusimiseksi saamelaisten kotiseutualueella.

Saamelaiskäräjien yhteyteen perustettavan nuorisolautakunnan valmistelutyö käynnistettiin ja tarkoitusta varten opetusministeriö myönsi 12 000 euron määrärahan.

Yhteistyö Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiskäräjien kesken saamelaisessa parlamentaarisessa neuvostossa (SPN) on jatkunut samalla tasolla. Suomen Saamelaiskäräjien vastattavaksi on tullut pohjoismaisen kieliyhteistyön uudelleenorganisoiminen, Saamelaiskäräjät vastaa myös pohjoismaisista nuorisoasioista. Suomen valtion panostusta tulee lisätä saamelaiskäräjien kansainvälisen yhteistyön kehittämiseksi, mihin sisältyisivät myös Barentsin ja arktisen alueiden yhteistyö sekä YK:n alkuperäiskansafoorumien yhteydessä tehtävä työ.

Saamelaiskäräjät on aloittanut työjärjestyksensä uudistamistyön. Tavoitteena on muuttaa työjärjestystä siten, että se vastaa paremmin saamelaiskäräjistä annettua lainsäädäntöä.

1.2. Saamelaiskäräjien yleinen valtionavustus

Saamelaiskäräjät saa toimintansa ylläpitämiseen yleistä valtionavustusta valtion talousarvion oikeusministeriön pääluokasta. Kertomusvuoden yleisen avustuksen määrä oli 1 385 906 € ja saamen kieliyhteistyöhön saatiin avustusta 84 094 €. Lisäbudjetissa saamelaiskäräjille osoitettiin vielä 50 000 €. Saamelaiskäräjien toiminnan rahoitus on pysynyt koko 2000-luvun yleisten hintojen nousun huomioon ottaen samansuuruisena.

2. SAAMELAISTEN PERUSOIKEUKSIEN JA IHMISOIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN

Saamelaiset ovat Suomessa alkuperäiskansa, jolla on oma kulttuuri ja kieli. Suomen perustuslain (PeL, 731/1999) 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on perusoikeutena oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. PeL 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Varsin kehittymättömäksi toistaiseksi jäänyttä kulttuuri-itsehallintoa toteutetaan tällä hetkellä ainoastaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/95) kautta.

Saamelaisten perustuslaissa turvattu oikeudellinen asema on yhä paljolti saavuttamatta. Saamelaiskäräjien aktiivinen toiminta asemansa kohentamiseksi ei ole tuottanut toivottua tulosta, yksin erilaisia lausuntoja valtionhallintoon saamelaisia koskevista kysymyksistä on annettu 65 kpl (vuonna 2007 oli annettu 42 kpl lausuntoa).

Vanhasen hallituksen hallitusohjelman mukaan turvataan saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuriaan perustuslaissa säädetyn kulttuuri-itsehallinnon pohjalta. Saamelaiskäräjät toteaa, että perustuslain saamelaisille takaama kulttuuri-itsehallinto on tarkoitettu

kehittyväksi. **Aitoa päätäntävaltaa saamelaiskäräjille ei ole annettu perustuslain hengen vastaisesti.**

Perustuslakivaliokunnan kannan mukaan (PeVL 21/2007) edes pelkkä neuvottelemine ei ole riittävä toimi saamelaiskäräjälain 9 §:n velvoitteen täyttymiseksi. Valiokunnan mukaan saamelaiset on heitä koskevissa lainsäädäntöprosesseissa otettava asianosaisena ja tasavertaisena tahona mukaan lainvalmisteluun. Perustuslakivaliokunnan kannanotto ei ole toteutunut yhdessäkään lainsäädäntöhankkeessa ja yhä edelleen eri viranomaisissa pidetään saamelaiskäräjälain 9 § mukaisia neuvotteluja vain muodollisuutena. Ongelmallista on myös Saamelaiskäräjien lausuntojen ja esityksien sivuuttaminen, niihin vastaamatta jättäminen ja täten saamelaisten perusoikeuksien sivuuttaminen.

2.1. Saamen kielilain toteutumisen edistäminen ja seuranta

Saamen kielilain (1086/2003) 29 §:n mukaisesti Saamelaiskäräjien saamen kielen toimisto antoi yhdessä saamelaiskäräjien asettaman saamen kielineuvoston kanssa ensimmäisen kertomuksensa saamen kieltä koskevan lainsäädännön soveltamisesta. Kertomus perustui vuonna 2007 julkaistuun selvitykseen ”Saamen kielilain toteutuminen vuosina 2004-2006”. Todellista muutosta kuntien ja valtion yksiköiden saamen kielen taitoisten henkilöiden määrässä ei ole tapahtunut. Saamen kielilaki ei ole lisännyt merkittävästi viranomaisten saamen kielen taitoa, joten saamelaisten kielelliset oikeudet eivät toteudu vielä saamen kielilain tarkoittamalla tavalla. Eduskunta myönsi valtionavustusta määräaikaisiin virkoihin inarin – ja koltansaamen käännöstehtäviä varten. Inarin- ja koltansaamen kielenkääntäjien vakinaiset virat on tarkoitettu perustaa ja täyttää vuoden 2009 aikana. Saamelaiskäräjät toteuttaa saamen kielen elvytystä sekä nuoriso- ja lapsiasiain toiminnan kehittämistä tarkoittavaa työtä, mihin myös vähemmistö- ja lapsiasiainvaltuutettu ovat kiinnittänyt omassa toiminnassaan huomiota. Muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamelaisten omaan kieleen ja kulttuuriin liittyviin oikeuksiin on kiinnitetty erityistä huomiota.

2.2. Saamelaisopetus

Saamelaisopetukseen liittyvät ongelmat ovat johtamassa saamen kieltä puhuvien ihmisten määrän nopeaan vähenemiseen ja kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten kielen ja identiteetin vaihtumiseen. Saamelaiskäräjien tekemät esitykset saamelaisopetuksen kokonaisvaltaisesta selvittämisestä, suunnitelmallisesta kehittämisestä ja perustuslaissa turvatun itsehallinnon toteuttamisesta koulutuksen alueella eivät ole edenneet toivotulla tavalla opetusministeriössä.

2.3. ILO-alkuperäiskansasopimuksen ratifiointi sekä saamelaisten maa-, vesi- ja elinkeino-oikeuksien selvitystyö

Saamelaiskäräjien hallitus on keväällä 2008 aloittanut oikeusministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön edustajien kanssa neuvottelut yhteistyöstä ILO-sopimuksen (nro 169) ratifioimiseksi. Saamelaiskäräjät on esittänyt, että työryhmän tehtäväksi asetettaisiin myös perustuslain uudistaminen ja ALKU-hankkeen asianmukainen huomioon ottaminen saamelaisten oikeuksia koskevilta osin. Saamelaiskäräjien täysistunto hyväksyi ILO-sopimuksen ratifiointiin erityiset reunaehdot. Oikeusministeriö perustanee saamelaiskäräjien saamien lupauksien mukaan työryhmän vuoden 2009 aikana valmistelemaan kansallista ratkaisua ILO-sopimuksen ratifiointiesteiden poistamiseksi.

2.4. Pohjoismainen saamelaisopimus

Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaisasioista vastaavat ministerit ja saamelaiskäräjien puheenjohtajat kokoontuivat Helsingissä 12.11.2008. Kokouksessa päätettiin jatkaa vuonna 2005 valmistuneen pohjoismaisen saamelaisopimuksen valmistelutyötä. Pohjoismainen virkamiestyöryhmä valmistelelee vuoden 2009 aikana esityksensä sopimuksen jatkotyöstä.

2.5. Eräistä muista keskeisistä hankkeista

Kaivoslainsäädännön uudistamista valmisteleva työryhmä (KAILA) on laatinut luonnoksensa uudeksi kaivoslaiksi. Lakiehdotuksessa on työryhmälle annetun toimeksiannon mukaisesti erityisesti kiinnitetty huomiota siihen, että sääntelyn perustuslain mukaisuudelle asetetut vaatimukset täytetään. Saamelaiskäräjät kävi maaliskuussa 2008 onnistuneet neuvottelut työvoima- ja elinkeinoministeriön kanssa esityksestä luonnokseksi uudeksi kaivoslaiksi.

Positiivisena kehityksenä voidaan pitää ympäristöministeriön päätöstä perustaa kansallinen työryhmä pohtimaan biodiversiteettisopimuksen 8 (j) artiklan soveltamiseksi saamelaisten kotiseutualueelle saamelaiskäräjien aloitteesta. Artiklan mukaan valtion tulisi kunnioittaa, suojella ja ylläpitää mm. alkuperäiskansojen sellaista tietämystä, keksintöjä ja käytäntöä, joka sisältyy biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta perinteisiin elämänmuotoihin.

Maa- ja metsätalousministeriön on aloittanut porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (POLURA) uudistamistyön, johon saamelaiskäräjät on osallistunut aktiivisesti. Saamelaiskäräjien keskeinen esitys erityisestä paimennustuesta ei toteutunut POLURA-työryhmän julkaisemassa loppuraportissa (mmm 2008:10). Myös eräiltä muilta osin esitys jäi puutteelliseksi saamelaisten harjoittaman poronhoidon kehittämisen kannalta. **Saamelaiskäräjät toteaa, että ministeriön hallinnonalalla ei vielä yllätä perustuslakivaliokunnan (PeVL 21/2007 vp) määrittelemälle tasolle saamelaisten kulttuurisen ja oikeudellisen erityisaseman huomioon ottamisessa lainvalmistelutyössä.**

Maa- ja metsätalousministeriö on aloittanut myös kalastuslainsäädännön kokonaisuudistustyön, jossa saamelaiskäräjillä on edustus. Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman mukaan uudistuksella tulee säilyttää kalakantoja merellä ja sisävesistöissä.

Hallitusohjelmaan sisältynyt ALKU-hanke sivuuttaa kokonaan saamelaisten oikeuden kieleen ja kulttuuriin. ALKU-hankkeessa tulisi tehdä perusteellinen arvio saamelaisten itsehallinnon ja muun lainsäädännön välisestä suhteesta sekä toteuttaa tarvittava kokonaisuudistus vastaamaan tämän päivän vaatimuksia. Aluehallinnon ja kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistamistyössä valmistellut saamen kielen, saamelaisopetuksen ja saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen valtionavustuksiin liittyvät hallinnolliset muutokset tulevat heikentämään saamelaisten asemaa.

Saamelaiskäräjät on pyrkinyt kehittämään yhteistyötä saamelaisalueen kuntien kanssa. Kuntien kanssa tehtävä yhteistyö on laajentunut ja kehittynyt lupaavalla tavalla.

Puheenjohtaja

Klemetti Näkkäläjärvi

Lakimiessihteeri

Aimo Guttorm